

Forstår du det du læser?

Bibeloversættelse til nudansk

Mange kendere af Bibelen vil nikke genkendende til spørgsmålet. Evangelisten Filip stillede det samme spørgsmål til den etiopiske eunuk (som han kaldes i Den nye Aftale – NT på nudansk.)

Mon ikke samme spørgsmål var motivationen til, at Martin Luther oversatte Bibelen til datidens tysk? Hans mål var ikke at lave en oversættelse for de lærde, men for manden på gaden, drengen i marken og pigen i køkkenet. Luthers Bibel var et mesterværk ud fra den tids viden om oversættelse.

Den var også grundlaget for et andet mesterværk. I 1529 udkom Christiern Pedersens oversættelse af det Ny Testamente på et "godt og fyndigt dansk, som endnu kan læses med glæde" (Citat fra Kirke-Leksikon for Norden, 1900). I 1550 kom så hele Christiern Pedersens Bibel. Om den siges der i samme leksikon, at "den har meget af den samme fynd og kraft, som er Luthers oversættelses store fortrin." Det blev den danske folkebibel og i de næste hundrede år også den danske kirkebibel.

Men - den var jo ikke oversat direkte fra grundteksten, og derfor blev den set ned på af flere professorer på universitetet i København. Det gjaldt især professor Hans Poulsen Resen, senere Sjællands biskop, som forkastede Luthers formål og Christiern Pedersens metode og oversatte hele Bibelen direkte fra grundteksten i årene 1604-7. Det var en oversættelse af en lærd professor for de lærde. Hans oversættelse var temmelig ulæselig, og der siges bl.a. at "for at gengive grundteksten så nøje og ordret som muligt gjorde Resen ofte således vold på det danske sprog, at hans oversættelse mangan gang blev halvt uforståelig." Oversættelsen blev senere let revideret af ærkebiskop Hans Svane og udgivet i 1647. På grund af den nære forbindelse mellem biskopperne og kongen fik biskoppernes bibeloversættelse efterhånden udkonkurreret Luthers oversættelse til skade for den danske kristenhed. Den Resen-Svaningske Bibel blev i de næste århundreder af og til revideret og nyudgivet, mens Christiern Pedersens Luther-oversættelse ikke blev genoptrykt, så der var i et par århundreder konkurrence mellem den lutherske folkebibel og den professorale og biskoppelige kirkebibel.

Der har dog samtidig været oversættelser til et mere dagligdags dansk. En græskkyndig latinskolelærer ved navn Axel Sørensen udgav før og efter år 1900 Den nye Pagts Skrifter. Det var en oversættelse til almindeligt dansk, og den er selv i dag nogle steder lettere at forstå end den autoriserede fra 1992 til trods for det århundredgamle sprog. Den første oversættelse i nyere tid til nudansk af hele Bibelen kom i 1992 samtidig med den autoriserede. Den havde undertitlen Bibelen på Hverdagsdansk. Ligesom Christiern Pedersens Bibel var den dog ikke oversat direkte fra grundprogene. Til gengæld var den ikke som den autoriserede en oversættelse for de lærde eller for dem, der foretrak det særlige kirkesprog.

Når der i dag er brug for nye oversættelser skyldes det ikke kun, at sproget forandrer sig. Det skyldes også, at sprogforskerne i de sidste ca. 60 år har lært en masse om kommunikation og menneskers evne til at udtrykke og forstå meningen bag ordene.

Der er i internationalt regi opbygget en enorm viden og erfaring om bibeloversættelse. De Forenede Bibelselskaber arbejder i dag med ca. 500 oversættelsesprojekter ud over hele verden, mens den anden

store oversættelsesorganisation, Wycliffe Global Alliance, er i gang i ca. 1500 sprog. Denne videnserfaring finder man især hos de internationale konsulenter i bibeloversættelse, hvoraf en enkelt er fra Danmark.

Der er brug for 4 forskellige kompetencer i bibeloversættelse: 1. Godt kendskab til grundspørgene, 2. Godt kendskab til modtagerssproget (her almindeligt nudansk). 3. Godt kendskab til de sprogvitenskabelige teorier bag oversættelse og kommunikation. 4. Godt kendskab til Bibelens kontekst i form af kultur, religion, geografi osv. Det kan være svært at finde alle kompetencer i én person, så det er som regel et team-arbejde at oversætte Bibelen.

Den nyeste oversættelse af dele af Det Gamle Testamente fra Bibelselskabet bygger grundlæggende på de samme synspunkter, som biskopperne Resen og Svane forfægtede, nemlig at man får den bedste oversættelse ved at bede en universitetsprofessor om at lave den direkte fra grundteksten, men man har så tilføjet et andet led for at få den danskfaglige viden med. Det har utvivlsomt ført til meget tovtrækkeri, men det er svært for udenforstående at vurdere, hvem der i det enkelte tilfælde har vundet, og det er meget muligt, at man har skiftedes til at vinde.

Den nye oversættelse af 1. Mosebog (og Prædikerens bog) er udgivet i prøveoversættelse med titlen Begyndelsen og Tænkeren. Jeg kan ikke her gennemgå alle problemerne i oversættelsen, men det var fremme i medierne, at Noas ark er blevet til Noas båd. Det kan undre lidt, når man nu ved, at det hebraiske ord, der bruges her, faktisk ikke betyder båd, men nærmest en flydekasse. Ud over at beskrive Noas ark, bruges det om Moseskurven. Hebraisk har flere forskellige ord for både og skibe, men ingen af dem bruges her. At oversætte med "båd" er derfor ikke nøjagtigt efter grundteksten. Nå ja, men det betyder vel ikke så meget? Måske ikke, men arken havde intet ror, ingen sejl eller årer og kunne derfor ikke sejle, kun flyde. Er det så en båd? Har en almindelig dansker aldrig hørt om Noas Ark? Hvad med alle de udenlandske oversættelser, som alle taler om Noas Ark? (Ordet ark er lånt fra Latin). Hvad med NT på Nudansk, der også taler om Noas Ark?

"I dit ansigts sved skal du spise dit brød" er blevet til "Du vil komme til at gnave dit brød med svedigt ansigt." Den gamle formulering er poetisk fyndig, og mon ikke de fleste godt er klar over, at det er en talemåde, som ikke skal forstås bogstaveligt? Det er ikke et spørgsmål om at sidde ved middagsbordet, mens sveden hagler ned på brødet. Meningen bag ved talemåden er, at man skal bruge en masse energi for at skaffe sig føden. Ordet "brød" bruges her som det, fagfolk kalder et metonym, og det henviser ikke kun til brød, men til mad i almindelighed. Oversættelsen "gnave brød" skyldes måske, at man har fortolket teksten bogstaveligt? Det hebraiske ord betyder heller ikke "gnave". Udtrykket "i dit ansigts sved" er også et metonym, som henviser til hårdt arbejde. Meningen kommer bedre og mere klart frem i Bibelen på Hverdagsdansk (2007), som her siger: "Du kommer til at arbejde hårdt for føden."

Iver Larsen

International konsulent i bibeloversættelse for Wycliffe Global Alliance.

(Revideret november 2016. En forkortet udgave blev trykt i Kristeligt Dagblad den 24.10.2014, side 22)